

עין משפט
נר מצוה

א מיי פיו נפיו מהל'
תפלה הלכה עו סמג
עין יע טושיע' אר"ח סמן קח ספי' ט':

ח ב מיי שם טושיע' שם ספי' י נטור אר"ח סר' רצנ]:

ב ב מיי שם הלכה ח סמג שם טור ושיע' אר"ח סר' קיד ספי' ה':

י ד מיי שם הלכה ט סמג שם טושיע' אר"ח סר' קח ספי' ד':

יא ה מיי' שם הלכה יד טושיע' אר"ח סמן רלד ספי' א':

יב ו מיי' פ"א הלכות תפלה הלכה ה' טושיע' אר"ח סמן למ ספי' ד' ורכ' אלפס' ברכות פ"ג דף יד ע"ג]:

ז נמי' פ"א מהל' תמיד ומספיק ה' ג]:

ח נמי' שם הל' ו פ"ד מהל' מנשה הקרנות ה' ג]:

ט נמי' פ"ד מהל' מעשה הקרנות ה' ו]:

יג י ב מיי' פ"ה מהל' תפלה ה' ד סמג שם טושיע' אר"ח סר' רלג ספי' ה':

תורה אור השלם

- ו'ישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם את פני יי: בראשית יט כו
- ו'יעמד פינקס ו'חפץ ו'תעצור תפוחה:

תהלים קר ל
3. ו'יצא י'צחק לשוח ב'שדה לפנות ערב ו'ישא עשיו ו'זרא ו'דנה ג'גלים ב'איים: בראשית כד סג
4. ו'תפלה לעני כי י'עטף ו'לפני יי ו'שפך שוה:

תהלים קב א
5. ו'הפע ב'מקום ו'ילן שם כי בא השמש ו'חזק מאבני המקום ו'ישם ו'קראשיו ו'ישלב ב'מקום ההוא:

בראשית כח יא

6. ו'אתה אל תתפלל ש'עד ה'עם ה'זה ו'אל תשא ב'עדם ר'נה ותפלה ו'אל תפגע בי כי א'יניי שמע אתק:

ירמיהו ז טז

מוסף רש"י

מנחה גדולה. התחל זמן תמיד של בין הערבים זמן מחול להעריב, דהיינו תחיל שבע ותעלה. דשא ימי שש וחצי שבע חמה עומדת בראש כל אדם וקודרת כנגדה לחטה ואינה נוטה לשום דבר ומחצי שבע ותעלה נוטה ב'קציע למעבר שבת ט:). מנחה קטנה. בתשע ומחצה סעו רעילין שלא לחזור ויזר מן כדלמרינן בתמיד נשחט (שם).

רבינו חננאל

מתפללין תפלה הערב, הואיל ולבני תמיד כלילה הוא השכוב. פירוש נקראת מנחה גדולה שהוא זמנה שלש שעות ביום, ואילו הם, חצי שעה שביעית ושמינית ותשיעית וחצי שעה עשירית. ונקראת מאחר כן מנחה קטנה שהיא שעה ורביעי. והיא מחצית שעה עשירית עד שעת י"א חסר רביעי וכבר פירשנו למעלה מה טעם מנחה גדולה שהיא מחצית שעה שביעית ולמעלה כנגד מצות שחוטתה, ומנחה קטנה כנגד זמן הקריבת, כבר פירשנו חלוקת רבנן ור' יהודה וטעם כל אחד ואחד. ובתמיד של שחר נכתבה הלכה כר' יהודה, אבל בתמיד של בין הערבים לא נכתבה הלכה כאחד מהן, להעמיד בזמן הזה מצוה התפלה כנגד הכשר תמיד של בין הערבים. וסלקא שמעמא מאן דעבר רבנן עבר מאן דעבר כר' יהודה עבר. והאידנא סמנינן על מאי דאיתמר פוק חזי מאי דעמא דבר. הוצרכנו לפרש כולי האי שראינו בפירושי רבותינו הראשונים ללא פירוש דברים ובכיוצא בהם דברים שצריכין ראיות וביזור דברי חכמי התלמוד כי לא בירונו טעמם יפה יפה. במדיל בראשונה ואינו מבדיל בשניה, הראשונה שהבדיל בה לחובתו והשניה שלא הבדיל בה היא לשכר תפילה שלא בעתה, ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, שניה עלתה לו לחובתו וראשונה לא עלתה לו כלל, וצריך לפרוע תפלה

כו:

מַעֲה ולא התפַּלַּל מנחה בע"ש וכו' מַעֲה ולא התפַּלַּל מנחה בשבת מתפַּלַּל ערבית שתיים. דהיינו של מוֹאֲלִי שבת ומצדיל בראשונה וכו'. כמד רבינו יהודה אם טעה ולא הזכיר ר"ח במנחה לא יתפלל עוד כלילה* דלמה יתפלל עוד הרי כבר התפלל כל

תפלת המנחה מבעוד יום לצד ר"ח

שלא הזכיר א"כ אין מרווח כלום אם יחזור ויתפלל צמוֹאֲלִי ר"ח הרי לא יזכיר עוד תפלת ר"ח וי"ח כבר התפלל ולא דמי להא דלמר הכא טעה ולא התפלל מנחה בשבת דמתפלל ערבית בחול שמים פירוש של חול משום שלא התפלל כלל א"כ ירוח שלא היה לו להתפלל כי אם ו' ברכות בשבת היה דין שיתפלל כל י"ח רק שלא הצריכוהו מפני הטורח ומנא' שמרויח כל תפלתו אבל כשטעה ולא הזכיר של ר"ח כבר התפלל א"כ לא ירויח כלום אם יתפלל צמוֹאֲלִי ר"ח

(דהא) [וה"ה] נמי אם התפלל במנחה בשבת י"ח שלמות ולא הזכיר של שבת נראה דלמ"ש לו להתפלל שמים דכבר התפלל י"ח ברכות ומיהו כדכ אלפס לא משמע כן דלפ"י היכא דאינו מרויח כלום מנריך להתפלל פעם אחת וזה לשונו שכתב אהא דקאמר שמצדיל בראשונה ואינו מצדיל בשניה ואם לא הבדיל בראשונה והצדיל בשניה שניה עלתה לו לראשונה לא עלתה לו לדאיצי ליה לאקדומי תפלת שניה כרישא (דהכי) [דהיא] מוצה וכיון דלא אצדיל כרישא ואצדיל צתריימא גלי דעתיה דקך צתריימא היא מוצה הלכך צעי למדער וללזויי זימנא אחריתי כדי להקדים מוצת שעתיה כרישא ואי אצדיל צתרווייהו אע"ג דלא מייציני ליה למעבד הכי לא מחויב להדורי ואי לא אצדיל אפילו כתדא מנהון לא מהדרינן ליה דתניא טעה ולא הזכיר הדלה בחון הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס עכ"ל אלמא דמנריך להתפלל זימנא אחריתי אע"ג שלא יחזור ויתפלל פעם שניה יותר מצראשונה. כך היה נראה לה"ר משה מאלאוו"ר ממוך לשון האלפסי: **קשיא**. תימה אמאי לא משני דמיירי קודם שהעשירו דלמרינן לקמן בפרק אין עומדין (דף ג.) העשירו קצטעה על הכוס וי"ל דלא אשכחן צריימא דנשניא בין שמי תקנות:

יצחק תקן תפלת המנחה. ואע"ג דלמרינן (יומא ט:.) כלותא דלצרנהא מני שחרי כתיב וי"ל היינו אחר שתקנה ילחק:

ואין שיחה אלא תפלה שנאמר תפלה לעני כי יעמוך.

תימה דצפ"ק דע"ז (ד' ו: וע"פ)

מוכח דשיח [זו] תפלה מיואל ילחק לשות צשדה וי"ל דכיונא צו מזינו צמגילה (פ"ק ד' יג.) ויהי אומן את הדסה ואין הדסים אלף צליקים דכתיב והוא עומד צין ההדסים *וצפרק חלן (סנהדרין ד' ג.) הוא אומר להיפך:

יעקב תקן תפלת ערבית. תימה דלמר בפרק גיד הנשה (חולין ד' א.) וילן חרנה כי מטי לחרן צעי למיהדר אמר אפשר שעצרמי צמקום וכו' אלמא דהתם מוכח דהתפלל ערבית ציום מאחר שהתפלל כבר והוה דעתיה למדער וקשה למתנימן דפרק קמא דקאמר שאינו (ט) זמן תפלה עד זאת הכוונס ולפי מה שפירשנו דק"ל כר' יהודה דלמר עד פלג המנחה ניחא ויפה מכה שנו "דלצרצה טוב להתפלל מבעוד יום קמא:

עד פלג המנחה. תימה מנא ליה הא צשלמא עד משע שעות ומחצה דעד אותו זמן הוי תפלת המנחה ניחא דהיינו מנחה קטנה אבל הא מנא ליה וי"ל דר' יהודה ס"ל דתפלה כנגד קטרת תקנה תפליי קטרת לפניך (תהלים קמא): **איבעיא** להו עד ועד בבבא וכו'. תימה דלמר צנדה פרק הרואה כחם (ד' נח:) כל שיעורי חכמים להחמיר חוץ מכנגדין של כתמים אלמא עד ולא עד בכלל וי"ל אי אמרי' עד ועד בכלל יס צו גס חומרא שיתפלל ולא אמרי' עבר זמנו צטל קרבנו ואפי' צמוצי:

תפלת השחר פרק רביעי ברכות

מצדיל בראשונה. פעם ראשונה מתפלל צצציל תפלה של עכשיו לפיך אומר צה הדלה בחון הדעת והשנייה דהיא צצציל צשלומי תפלת שבת אינו מצדיל צה: **שניה עלתה לו**. צצציל תפלת מ"ש וראשונה לא עלתה לו שאינה כלום שאין לו להקדים (א) תפלה שעבר זמנה לתפלה שזמנה עכשיו והשניה נמי לא עלתה לו לשל שבת הואיל והצדיל צה גילה דעמו שאינה של שבת והיא מחשב צשל ערבית: **אצום סקנוס**. כדקמני צצריימא לקמיה:

כנגד סמויידס סקנוס. אנשי כנסת הגדולה: **רבי יהודה**. ס"ל שאין תמיד של שחר קרב אלא עד ארצע שעות: **אצריס**. של עלות: **ופודריס**. של שאר קרבנות שזרק דמן קודם שקיעת החמה קרבין כל הלילה וכנגדן תקנו תפלת ערבית: **מנחה גדולה**. אם צא להקדים תמיד של צין הערצים אינו יכול להקדימו קודם שש שעות ומחצה דצין הערצים כתיב ציה"ו מני ינטו לללי ערצ משהחמה נוטה למערצ דהיינו משש שעות ומחצה ולמעלה דלמר מר חצי שש וחצי שצע חמה עומדת בראש כל אדם צלמלע הקריע (פסחים ד' ג.):

מנחה קטנה. זמן תמיד של צין הערצים בכל יום מתשע שעות ומחצה ולמעלה כדמנן בתמיד נשחט (פסחים נח.) נשחט צשמונה ומחצה וקרב צמשע ומחצה והתם מפרש טעמא: **פלג מנחה אחרונה**. חלק את צ' שעות ומחצה הנותרים ציום ומחלל פלג אחרון של מנחה מיי"ח שעות חסר רצעי ולמעלה: **דאי לא סימא הכי**. דמודה רבי יוסי צצרי חנינא דרצנן אסמכינהו אקרבנות: **תפלת המוספין מאן סקנה**. אלא ע"כ רצנן אסמכינהו אקרבנות וכי עיינו במוספין ולא מללו תפלה כנגדן עמדו הס ותקנוה: **עד ועד בכלל**. לרבי יהודה הוא דקא צעי דאליו לרצנן עד ולא עד בכלל: היינו

תפלת המנחה עד הערב שהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד הערב רבי יהודה אומר עד פלג המנחה ושהרי תמיד של בין הערבים קרב והולך עד פלג המנחה ומפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע ושהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה ומפני מה אמרו של מוספין כל היום ושהרי קרבן של מוספין קרב כל היום רבי יהודה אומר עד שבע שעות שהרי קרבן מוסף קרב והולך עד שבע שעות ואיזו היא מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה ואיזו היא מנחה קטנה מתשע שעות ומחצה ולמעלה איבעיא להו רבי יהודה פלג מנחה קאמר או פלג מנחה אחרונה קאמר תא שמע דתניא ר' יהודה אומר יפלג המנחה אחרונה אמרו והיא י"א שעות חסר רביע ינימא תיהוי תיובתיה דר' יוסי בר' חנינא אמר לך ר' יוסי בר' חנינא לעולם אימא לך תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות דאי לא תימא הכי תפלת מוסף לר' יוסי בר' חנינא מאן תקנה אלא תפלות אבות תקנום ואסמכינהו רבנן אקרבנות: רבי יהודה אומר עד ארבע שעות: איבעיא להו יעד ועד בכלל או דלמא עד ולא עד בכלל תא שמע ר' יהודה אומר עד פלג המנחה אי אמרת בשלמא עד ולא עד בכלל היינו דאיכא בין ר' יהודה לרבנן אלא אי אמרת עד ועד בכלל ר' יהודה היינו

מפני שיכול לאומרה על הכוס. ושאינו התם דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בהבדלה שעל הכוס. וממילא שפעינן לה דאי טעה ולא צלי במנחה בשבת, וצלי ערבית של חול ולא אבדיל בתרא מנייהו. יצא יחי חובתו, דהא גלי אדעתיה להבדילה על הכוס ניחא ליה. [ותפלת אבות תקנום וכו']. ירושלמי כתוב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שכלב, הוי אומר זו תפלה. וכן בדניאל הוא אומר אלהא דאנת פלח ליה בתדירא וגו'. ובאיזה עבודה הוא עבדו, הוה אומר זו תפלה, כדכתיב חמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכויה.

מסורת הש"ס

א) מוספתא פ"ג ה"ג לקמן טו. לג. (תענית ג: א,) (ג) [לעיל א: י: א] [תענית ז: ח. טוטה יד. סנהדרין ז: ט: ד] מוספתא רפ"ג ע"ט, ט) [עניוין פד: פסח"י קח: ר"ה צ: טוטה מל: מיר ו: מנחות סח: חולין מז. נד: ערכין יח. דנה נח: א, ו) [במדבר כח: א] [עין פסקרי מוס' פרק קמיון דהה סיומן קיומ].

❖❖❖

הגהות הב"ח

א) רש"י ד"ה שניה עלתה וכו' שאין לו להקדים. י"צ פירוש דודאי הוא לא הקדים ראשונה לצשלומין א"כ מתמחא דעמו הוה) על מוצה ולשם (מחוב לא) עלתה ממוש דלא הבדיל צה ע"כ (כמד רש"ין לח"כ אם כן דלמרינן דמתמחא דעמו והיא בראשונה לחומר) רק דלא עלתה לו משום דלא הבדיל צה א"כ טענה שיה לשם שבת דהרי לא הקדים תפלת צשלומין לחמה ע"ז משני רש"י דהאיל דהציל בשניה גילה דעמו שאינה של שבת והיא מחשב צשל ערבית ר"ל בשעה שהתפלל ראשונה למרינן דעמו היה לשם מוצה אבל כשהתפלל והצדיל בשניה אז גילה דעמו שהיא ה"ל של ערב"י וק"ל ועי' צלמרי"י: ב) תוס' ד"ה יעקב וכו' דפרק קמא דקאמר שאינו י"צ (וצפ"ג דלא) אמרו זמן דלמא הסוככים אלא לענין וק"ש מ"מ) כיון דק"ל לצריך כן גס לקמיוך גדולה לתפלה [וצפריתין] א"כ צע"כ דתפלת ערבית אחר זאת הסוככים:

❖❖❖

גליון הש"ס

גם' תפלות אבות תקנום. י"י תענית (דף כ"ח ע"ה) בראש"י ד"ה הללו: שם ואין שיחה אלא תפלה. צשלמות דלמ"ג פ' לך לך איתא שנתקב שפער לפניו שמי. וכן הוא בתוס' ע"ג (דף ז' ע"ב) ד"ה ואין:

תוס' ד"ה ואין בי ובפרק חלק הוא אומר לחיפ'. וכן

בסנ' (ד' צ"ו ע"ב) ואין כסף אלא לדקים צשלמ

ואכרה ל'. ובזוילן (דף צ"ב ע"ה) אומר צסיק:

❖❖❖

הגהות הגר"א

[א] גם' צלל שבת שמים.

י"צ שמים של שבת. גירסת רי"ף ושלח פוסקים:

❖❖❖

מוסף תוספות

א. בתוס' רי"ש כתב. ב.מוצאי ר"ח שתיים. ג.בתוס' רי"ש הוסיף. שתי תקנות דתפילה ועל הכוס. ג. בתוס' רי"ש הוסיף, שבא זה ולימיר ע"ז ובא זה ולימיר ע"ז.

❖❖❖

רבינו חננאל (רמשיך)

אחרת על של מנחה. ורייקי הבדיל לא יצא ידי חובתו וצריך לצלו זימנא אחריתי. ורמיון עלה הא דתניא טעה ולא הזכיר הבדלה בחונו הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לומר

הוא, ועתה בקושיא לה. ואע"ז דעלתה ליה בקושיא לא אירחא כלל, דהויא דטעה ולא התפלל בשבת מנחה מתפלל ערבית שחית, ואם לא הבדיל בראשונה והבדיל בשניה, שנייה עלתה לו בחובתו וצריך להתפלל תפלה אחרת ששל של מנחה. אבל מי שעשה ולא הזכיר הבדלה בחון הדעת, אין צריך לחזור ולהתפלל פעם אחרת

מפני שיכול לאומרה על הכוס. ושאינו התם דגלי אדעתיה דלא ניחא ליה בהבדלה שעל הכוס. וממילא שפעינן לה דאי טעה ולא צלי במנחה בשבת, וצלי ערבית של חול ולא אבדיל בתרא מנייהו. יצא יחי חובתו, דהא גלי אדעתיה להבדילה על הכוס ניחא ליה. [ותפלת אבות תקנום וכו']. ירושלמי כתוב ולעבדו בכל לבבכם איזה עבודה שכלב, הוי אומר זו תפלה. וכן בדניאל הוא אומר אלהא דאנת פלח ליה בתדירא וגו'. ובאיזה עבודה הוא עבדו, הוה אומר זו תפלה, כדכתיב חמנין תלתא ביומא הוה בריך על ברכויה.